
SOSYAL DEMOKRASİNİN ARAYIŞLARI

Ercan KARAKAŞ*

Sovyet sisteminin ve Doğu Avrupa'da reel sosyalizmin dağılması, sağ ve neo-liberaller tarafından solun topyekûn çöküşü, ideolojilerin sonu ve kapitalizmin nihai zaferi olarak gösterilmeye çalışıldı.

Liberaller çökenin yalnız otoriter sosyalist rejimler olmadığını, sosyal demokrasinin de artık işlevini tamamladığını ileri sürdüler. Bunu söylerken de, sosyal demokrasinin 20.yüzyılda siyasal demokrasinin ve refah toplumunun yaratılmasında başarılı olduğunu ama artık yapacağı bir şey kalmadığını, çünkü siyasal demokrasi ve sosyal devleti artık birçok ülkenin anayasasında yer aldığı için sosyal demokrat ilkelerin diğer siyasal partilerce de benimsendiğini söylediler. O nedenle de 21.yüzyılın liberalizmin yüzyılı olacağını, buna direnmenin bir işe yaramayacağını ilan ettiler.

İleri sürülen bu görüşlerin ne kadar temelsiz olduğu Berlin duvarının yıkılmasından kısa bir süre sonra görüldü. Küreselleşme denen olgunun giderek yayılması ne refahı yaygınlaştırdı, ne yoksulluğu ve eşitsizliği azalttı ne de dünya barışına katkıda bulundu. Tam aksine, dünya, daha adaletsiz ve çatışmaların arttığı bir dünya haline dönüştü.

* Bu Yazı İletişim Yayınlarının, "Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce" Serisinin "sol" adlı kitabında yayınlanmış makalenin, güncellenmiş şeklidir.

Sol Geleceği Tartışıyor

Bu gelişmeler karşısında solun, sosyal demokrasinin bir durum değerlendirmesi yaparak yeni duruma uygun stratejiler, politikalar projeler geliştirmesi kaçınılmazdı. Nitekim son on yılda bu konuda çok yönlü tartışmalar yaşandı, yaşanıyor. Gerek köklü bir program geleneğine sahip olan Avrupa sosyal demokrat partileri gerekse Sosyalist Enternasyonal ve Avrupa Sosyalist Partisince dünyadaki gelişmeler, geleceğin toplumu ve sosyal demokrasinin / sosyalizmin geleceği konusunda çeşitli toplantılar yapıldı, forumlar düzenlendi. **"Geleceğin sosyalizmi üzerine açık ve canlı tartışmalar"** yapıldı. Bu tartışmalara solun her kesiminden siyasetçiler ve kurumlar davet edildi. Willy Brandt, Michael Gorbaçov, Alfonso Guerra, Oscar Lafontaine, Adam Schaff, Ernest Mandel gibi pek çok isim geleceğin sosyalizmine ait düşüncelerini ortaya koydular. Solun çeşitli renkleri arasında **"Bir diyalogun ve uzlaşmanın sağlam köprülerini kurmayı"** da hedefleyen bu tartışmalar 1990 yılında **"Neue Gesellschaft / Frankurter Hefte"** dergisi tarafından iki özel sayı olarak yayımlandı. Altı dile çevrilen bu yayın SODEV (Sosyal Demokrasi Vakfı) tarafından aynı yıl Türkçeye çevrilerek iki kitap halinde yayımlandı.

Tartışma kitabının ilk cildinde yer alan önsözde, mesele **"Nedir geleceğin sosyalizmi? Diğer bir söyleyişle: Felipe Gonzales, Michel Rocard, Wim Kok, Franz Vranitzky, Ingvar Carlsson ya da Oscar Lafontaine gibi politik figürlerin uyguladığı reel politika gelecekte de 'sosyalizm' diye nitelendirilmeli mi? Yoksa son yılların paradigma değişimi bir kavram değişikliğini, bir tarihsel boşluğu, değer verilen sembollere vedalaşmayı mı gerektiriyor? İşte bu soruları tartışacağız"** şeklinde ortaya koyuyordu.

Aslında bu tartışmalar bitmiş de değil. Arayışlar devam ediyor. Sosyalist Enternasyonal'de, Avrupa Sosyalist Partisi'nde, sosyal demokrat / sosyalist partilerde solun, **"küreselleşme ve bilgi çağının"** koşullarına uygun bir biçimde nasıl yenileneceği ve hangi yeni somut politikalara yönelmesi gerektiği tartışması sürüyor. Birçok parti bu bağlamda programlarını da yenilemeye çalışıyor. Bu tartışmalara tabanın ve toplumun katılması önemseniyor. Bu yolla yeniden **"siyasi canlanma"** yaratılmaya çalışılıyor.

1990'lı yılların başında Willy Brandt **"Demokratik Sol güçlerin tarihleri boyunca kendilerini yenilemeyi ve yeni dönemler başlatmayı"** başardıklarını belirterek, 21.yüzyılda da bunu başarmaları gerektiğini söylüyordu.

Elbette görev bu kez daha da zor. Çünkü dünya büyük bir değişim içerisinde, Kökleri bilimsel ve teknolojik gelişmeye dayalı bu değişim, ekonomiyi, üretimi, siyaseti, yaşam biçimlerini, özetle her şeyi etkiliyor, değiştiriyor. Sosyalist Enternasyonal'in 20.Kongresi'nin deklarasyonunda (1996 New York) konuya ilişkin olarak şu görüşler yer alıyordu: **"Küreselleşme bugünkü dünya ekonomisinin temel eğilimidir. Bu hem kaçınılmazdır, hem de bazı yönleriyle olumludur. Fakat küreselleşmenin mali karmaşa, dengesiz gelişmeler, artan eşitsizlik, yüksek işsizlik oranı, sosyal sorunlar ve huzursuzluklar gibi olumsuz etkilerini dengelemek için yeni bir Ortak Sorumluluk Sistemi'ne gerek vardır."** Bu tespitler solun; küreselleşmenin demokratik denetim altına alınması ve daha demokratik, daha adil ve barışçı bir dünya için yeni uygulanabilir politikalar üretmesi gerektiğini gösteriyor.

Demek ki sol, liberallerin ileri sürdüğü gibi bitmiş değildir. Tam tersine eşitsizliğin, yoksulluğun arttığı, ekolojik dengelerin bozulduğu, barışın değil savaş ve işgallerin hakim olduğu bu dünyada sola, onun ilke ve değerlerine her zamankinden daha büyük ihtiyaç vardır.

Bunun için solun artık ulusal sınırları aşan politikalar ve çözümler üretebilmesi gerekiyor. Çünkü artık ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlar uluslararası boyut kazanmış bulunmaktadır. Günümüzde küresel sorunlara, küresel yanıtlar verme zorunluluğu var. O nedenle sol partilerin ortak örgütlenmelerini güçlendirmeleri, açık ve özgür tartışmalar yoluyla politikaları birlikte oluşturmaları gerekir.

Küreselleşme Çağının Yaklaşımları

Bugüne kadar sürdürülen tartışmalar sonucunda belli başlı sosyal demokrat / demokratik sosyalist partiler ve onların üst örgütü olan Sosyalist Enternasyonal, adaletli ve barışçıl bir dünya ve toplum için şu konularda mutabakat sağlamış durumdadır:

– Piyasa ile eleştirel bir ilişki içinde olmak, onun her şeyi otomatikman dengeleyeceği görüşüne karşı çıkmak ve piyasa toplumuna karşı koymak;

– Ulusal sınırları aşan piyasaları, neo-liberal küreselleşmeyi demokratik denetim altına almak, zenginliği adaletli bir biçimde dağıtmak,

– İnsan haklarını ve demokrasiyi geliştirmek; halkın, sivil toplumun kararlara katılımını çoğaltmak; dünyadaki gelişmeyi uluslararası şirketlerin ya da denetimsiz mali piyasaların belirlemesine

karşı çıkmak; demokratik siyaseti ve hükümetleri belirleyici konuma getirmek;

– İnsani değerleri piyasanın kör güdüsüne bırakmamak; eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, kültür alanlarını ve yaşlıların, çocukların, engellilerin, desteklenmesini sürdürmek; kadın-erkek eşitliğini sağlamak;

– Yaşamın doğal temeli olan çevreyi korumak; çevre felaketlerine neden olan ekonomik / teknolojik olgulara karşı çıkmak;

– Irkçılıkla mücadele etmek; kültürlerin eşitliğini savunmak; silahlı mücadele yarışına, şiddete/savaşa, emperyal saldırılara karşı tavır almak;

– Uluslararası işbirliğini ve uluslararası dayanışmayı geliştirmek, dünyadaki açlık ve yoksullukla mücadeleye daha çok kaynak ayırmak;

– Başta BM olmak üzere, soğuk savaş ürünü olan tüm uluslararası kuruluşları yeniden yapılandırmak; onları demokratik, saydam ve tüm ülkelerin yararına çalışan kurumlar haline getirmek.

Bu temel uzlaşmalara rağmen, yakından bakıldığında kimi Avrupalı Sosyal Demokrat Partilerin bazı konularda farklı yaklaşımlar sergiledikleri de görülmektedir.

Piyasanın yönlendirilmesi, emek piyasasının yapısı, uluslararası güvenlik, sosyal devlet uygulamalarının kapsayıcılığı, tam istihdam vb. konularda farklı yorumlar ortaya çıkmakta. İngiltere İşçi Partisi lideri Tony Blair'in "3.Yol" diye adlandırılan yaklaşımı bunun en çok bilinen örneği. Blair'in , "ekonomi politikasının sağ ya da sol olanı yoktur amaca uygun olanı ya da olmayanı vardır" şeklindeki yaklaşımı ve ABD'nin Irak işgalini desteklemesi belli başlı sosyal demokrat/sosyalist partilerce paylaşılan şeyler değil.

Almanya Sosyal Demokrat Partisi SPD'nin eski Genel Başkanı Gerhard Schröder'in Başbakanlık görevini yürütürken Blair ile ortak bir deklarasyon yayımlaması ve SPD'nin politikasını "Yeni Merkez" olarak adlandırması, parti tabanı, sendikalar ve sol düşünürler tarafından tepkiyle karşılandı. O nedenle deklarasyon partinin resmi belgeleri arasına girmedi ve unutuldu.

Diğer yandan Blair'in Sosyalist Enternasyonal'in ABD'nin Demokrat Partisi gibi partileri de içine alacak şekilde yeniden yapılandırılması ve adının "Merkez Sol Enternasyonal" şeklinde değiştirilmesi teklifi de Sosyalist Enternasyonal tarafından pek ciddiye alınmadı ve reddedildi. AB konusunda üye ülkelerin demokratik sol partileri ana politik

konularda uzlaşmış sayılabilirler. Bu partilerin AB'de birlikte hareket etmek için oluşturdukları Avrupa Sosyalist Partisi (PES) Avrupa Birliğinin siyasal bir birlik yönünde gelişmesini ve "Yurttaşların Sosyal Avrupası" olarak şekillenmesini savunmaktadır.

Türkiye'de Sosyal Demokrasinin Krizi

Türkiye'de sosyal demokrasi düşüncesi geç bir dönemde 1965 yılında CHP'de (Cumhuriyet Halk Partisi) ortaya çıktı, İsmet İnönü 1961 Anayasası ile oluşan görece demokratik bir ortamda ve toplumsal koşulların değiştiği bir süreçte (kentleşme, çalışanların sayısının artması, aydınların ve gençlik hareketlerinin gelişmeye başlaması vb.) CHP'nin "ortanın solunda" bir parti olduğunu ilan etti.

Bu gelişme, CHP içinde ve toplumda canlı ideolojik, siyasal tartışmaları da beraberinde getirdi. CHP'nin gelenekçi kesimi sol kavramının kullanılmasına karşı tavır aldı. Aslında henüz kavramın içi de doldurulmuş değildi. Bunu daha sonra Bülent Ecevit ve arkadaşları yapmaya çalıştılar. Ortanın solu kavramı da yerini "demokratik sol" kavramına bıraktı.

Sola, sosyal demokrasiye açılmaya başlayan CHP çalışan kesimlerle, üreticilerle, gençlerle ve aydınlarla yeni bağlar kurmaya çalıştı. Mevcut düzene radikal sayılabilecek eleştiriler yönelterek "Bu düzen değişmelidir" sloganının toplumda yaygınlaşmasını sağladı. Parti yönetimi demokrasiyi kurumlaştırmayı ve ona sosyal bir içerik kazandırmayı hedeflediğini ilan etti.

Bu bağlamda "düzenin değil değişimin partisi", "toprak işleyen, su kullananın", "ne ezen ne ezilen, insanca hakça bir düzen" vb. sloganlar üretildi ve bu sloganlar kitlelere mal oldu. CHP 1976'da sosyal demokrat/demokratik sosyalist çizgideki partilerin üst örgütü Sosyalist Enternasyonale üye oldu. Buna paralel olarak partinin "Altök" olarak ifade edilen temel ilkeleri günün koşullarına uygun biçimde yeniden yorumlandı ve evrensel sosyal demokrasinin, "özgürlük, eşitlik, dayanışma, emeğin üstünlüğü" gibi temel değerleri de programa dahil edildi.

Parti içindeki tutucu kanat bu gelişmelere sert tepki gösterdi. Ecevit ve arkadaşların "Anti - Kemalist" olmakla, "Marksizm'e yönelmekle" suçladılar. Sonrasında CHP'den ayrılan bu gruplar yeni partiler kurdular. Ama başarılı olamadılar. Sola açılan CHP ise giderek halk desteğini arttırdı ve 1977 seçimlerinde yüzde 41,3 oranında oy aldı. Bu oy oranına rağmen tek başına hükümet oluşturamayan CHP, sağ kesimden aldığı milletvekilleriyle hükümet kurdu. Ama iktidar olamadı.

Ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlarına hakim olamadığı için de 1979 ara seçim yenilgisiyle birlikte hükümetten ayrıldı.

12 Eylül darbesinden sonra sosyal demokrat kesim, HP (Halkçı Parti) ve SODEP'de (Sosyal Demokrasi Partisi) örgütlenmeye ve bir güç oluşturmaya çalıştı. Bu iki parti 1985 yılında birleşti ve SHP (Sosyal Demokrat Halkçı Parti) adını aldı. 1992'de ise CHP yeniden açıldı. Daha sonra ise 1995 yılında CHP ile SHP, CHP çatısı altında birleşti. Bu birleşmelere ve özellikle SODEP, sonra SHP ve bir ölçüde CHP'de sosyal demokrat çizgiyi hakim kılma ve yenilenme çabalarına rağmen sosyal demokrat hareket gelişemedi.

Sosyal demokrasinin 12 Eylül sonrası tek seçim başarısı 1989 yerel seçimleri oldu.

Ancak aradan iki yıl bile geçmeden, 1991'de yapılan milletvekili seçimlerinde önemli oranda oy kaybetti. Bu kaybın nedenleri de gereği gibi araştırılmadı. Sonrasında SHP, DYP ile koalisyon hükümeti oluşturdu. Koalisyon hükümetinin protokolü 12 Eylül'ün "**her yönüyle aşılmasını**" öngörüyordu. Ama bu yapılamadığı gibi ülkemizdeki "**düşük yoğunluklu savaş**" da önlenemedi. Temel yasalar, çalışma yaşamını düzenleyen yasalar değiştirilemedi. İnsan hakları ihlalleri, faili meçhul cinayetler önlenemedi. Ve 1994'de alınan ekonomik kararlar halkın yaşamını daha da zorlaştırdı. Sonuçta 1995 seçimlerinde SHP-CHP bütünleşmesine rağmen baraj az bir farkla aşılabildi. CHP 1995-1999 yılları arasında muhalefette olmasına rağmen 1999 seçimlerinde parlamento dışında kaldı. Oysa bütün bu süreçte Avrupa'daki sosyal demokrat partilerin büyük çoğunluğu yeniden iktidar oldular, olamayanlar da ana muhalefet konumundaydılar.

İşin ilginç yanı 1989 yerel seçimlerinden sonra oyların sistematik bir biçimde düşmesine rağmen, yönetimler bu düşüşün nedenlerini sorgulamaktan, yaşanan yenilgilerle yüzleşmekten kaçındılar. Parti içinden ve dışından gelen tüm uyarılara rağmen bunu yapmadılar. Siyasette "**olur böyle şeyler**" diyerek meseleye adeta kaderci bir anlayışla yaklaştılar. Bu tutum sosyal demokrasinin bunalımını daha da derinleştirdi.

Batı ile karşılaştırıldığında, sosyal demokrasi hareketinin ve örgütlenmesinin bizde henüz kök salmadığı ve süreklilik kazanamadığı görülür. Bir bakıma ülkemiz sosyal demokrasinin krizi devam etmektedir.

Dünya sosyal demokrasininin 150 yılı aşan bir tarihe sahip olduğu düşünülürse, 1965'lerde ortaya çıkan Türkiye'deki sosyal demokrat

hareket daha “**çocukluk döneminde**” sayılabilir. Ama bu böyle olmak zorunda değil. Artık dünyada hem bilgi üretimi hem de bilginin yayılması son derece hızlanmış durumda. Siyasal hareketler de geçmişte evrensel ve ulusal alanda yaşanan toplumsal-siyasal olayları ve geleceğin toplumunu daha sağlıklı analiz etme ve yeni politikalar, yeni stratejiler oluşturma olanağına sahipler.

Evrensel olarak bakıldığında özgürlükçü solun, sosyal demokrasinin değişen dünyaya ve değişen toplumsal koşullara uygun olarak kendini ve politikalarını yenileyebilmesidir. Sosyal demokrasinin 150 yılı aşkın süredir hala etkisini sürdürebilmesinin nedeni de budur.

Ama bu kural bizde pek geçerli görülüyor. Hiç kuşkusuz bu durum çeşitli tarihsel, ideolojik, siyasi ve kültürel nedenlere dayanmaktadır. Türkiye’de sosyal demokrasinin yaşadığı kriz konjoktürel bir kriz değil. Yapısal nedenleri de olan bir kriz. Elbette var olan liderlik ve örgüt anlayışı ile siyasal uygulamalar da krizi derinleştiriyor. Ama belirleyici olan şey; bilimsel, teknolojik gelişmelere bağlı olarak toplumda ve sınıfların yapısındaki değişikliklere denk düşecek, düşünsel ve programatik yenilenmelerin zamanında gerçekleştirilememesidir. Aksi takdirde bugüne kadar oluşmuş bulunan lider değişiklikleri ve parti birleşmeleri ile kriz aşılmış olurdu.

Kısacası, Türkiye’de sosyal demokrasinin yaşadığı kriz tek odaklı değil. Hiç kuşkusuz uluslararası alandaki küreselleşme vb. gelişmeler sorunu daha da ağırlaştırmakta. Bu doğru, ama diğer yandan Avrupa’daki sosyal demokrat / sosyalist partilerin etkilerini ve güçlerini büyük ölçüde korudukları da bir gerçek.

O halde; Türkiye’de sosyal demokrat hareketin sağlam bir ideolojik-kuramsal altyapıya olan ihtiyacı yadsınamaz. Kuramsal-düşünsel alanda netleşme sağlanmaksızın dünyadaki ve toplumdaki gelişmelerin sağlıklı analizini yapmak ve uygulanabilir programlar, projeler üretmek mümkün olamamaktadır.

Hiç kuşkusuz bir partinin solda olmasının da evrensel geçerliliği olan kimi kriterleri var. Bunlar; ideoloji-program anlayışı, üye tabanının niteliği, sendikalar ve sivil toplum örgütleriyle ilişkiler, iç yapının demokratikliği, katılımcılığı vb hususlardır.

Bu kriterleri önemsemeyen, yapılanmasını sürekli bir biçimde bu kriterler ışığında gözden geçirmeyen ve uluslararası sol hareketle iletişim ve etkileşim içerisinde olmayan partilerin belirgin bir sol, sosyal demokrat kimlik sergilemeleri kolay değildir. Ülkemizde sosyal

demokrat hareketin CHP içinde ve dışındaki arayışlarının sonuç vermemesi de bununla ilgilidir.

Kimileri, Türkiye gibi ülkelerde ortaya çıkan sosyal demokrat hareketin, Batı'daki gibi sanayileşmeye, işçi sınıfına dayanmadığını ve felsefi temelinin Marksizm'le ilişkisi olmadığını ileri sürerek, bunalımın asıl nedeninin bu olduğunu ileri sürmektedirler.

"Sosyal demokrasi gelişmiş ülkelere ait bir lüks değildir" diyen uluslararası sosyal demokrat hareket / sosyalist enternasyonal bu görüşe katılmıyor. Nitekim bugün Sosyalist Enternasyonal'e üye olan 160 kadar partinin, Avrupa kökenlileri hariç diğerleri yani büyük çoğunluğu işçi sınıfı hareketinden ve Marksizm'den yola çıkan partiler değildir. Bunlar genelde halk hareketlerinden, sosyal mücadelelerden ve CHP örneğinde olduğu gibi ulusal kurtuluş savaşlarından gelen partilerdir. Bu partileri bir araya getiren şey, ortak evrensel değerler ve hedeflerdir.

Ülkemizde 84 yıl önce cumhuriyet rejimi kuruldu. 61 yıldır da çok partili demokratik sistem oturtulmaya çalışılıyor. Ama demokratik rejim henüz tüm unsurlarıyla yerleşmiş ve yaşam biçimine dönüşmüş değil. Arada yaşanan askeri darbeler bu konudaki gelişmelere ve esasen zayıf olan solun, sosyal demokrasinin gelişmesine ve kurumsallaşmasına da büyük zarar verdi. Ancak, 12 Eylül askeri darbesinden 27 yıl sonra bugün artık solun, sosyal demokrasinin güçsüzlüğü darbenin yarattığı ortamla açıklanamaz. Özellikle son yıllarda ifade ve örgütlenme özgürlüğünün önündeki engeller tam olmamakla birlikte önemli ölçüde ortadan kalktı. Demokratikleşme alanında belirli ilerlemelere paralel olarak sivil toplumun örgütlülüğü ve hareketliliği artmaya başladı. Böyle bir ortamda sosyal demokratların artık mazeret üretmek yerine, toplumla bütünleşmenin yollarını bulmaları ve iktidar alternatifi konumuna gelmeleri gerekirdi. 2002 ve 2007 seçimlerinin de gösterdiği gibi sosyal demokrat sol henüz iktidarın çok uzağında.

Diğer yandan CHP çizgisinin ve uygulamalarının eleştirisi temelinde 1980'li yılların ortalarında kurulan DSP (Demokratik Sol Parti) ve 2000'li yıllarda oluşturulan **"yeni SHP"** (Sosyal Demokrat Halk Partisi), YTP (Yeni Türkiye Partisi) ve BCP (Bağımsız Cumhuriyet Partisi) gibi sol, sosyal demokrat iddialı partiler bir varlık gösteremediler. DSP'nin bir dönemdeki konjoktüre bağlı yükselişi 2002 seçimlerinde bir çöküşle sonuçlandı.

Bu yeni oluşumların elde ettiği sonuçlar meselenin, yalnızca bir yönetim ve liderlik sorunu olmadığını, ideolojik / yapısal, yönü de olan çok boyutlu bir mesele olduğunu gösteriyor.

Bunalımın Nedenleri ve Çıkış Yolları

Bizce CHP'nin ve diğer sosyal demokrat iddialı partilerin yaşadıkları bunalımın ana nedeni, 1970'lerde halk tarafından da benimsenen ve desteklenen sola, sosyal demokrasiye açılış sürecinin terk edilmiş olmasıdır. Bu sürecin tamamlanması yönündeki çabalar, 1970'li yıllarda, Ecevit liderliğindeki CHP'de, 12 Eylül sonrasında SODEP ve SHP'de, ve bir ölçüde 1992'de yeniden açılan CHP de arttı ama kalıcı olmadı.

SHP'de baştan beri partinin sol değerlere uygun bir biçimde yenilenmesini ve çalışan kesimlere öncelik verilmesini savunan bir "sol kanat" hareketi vardı. Sonradan "Yenilikçi Sosyal Demokratlar" adını alan bu grup Ocak 1992 kurultayına giderken "SHP'de yenileşme zorunluluğu"nu şöyle ifade ediyordu:

"Partimiz SHP, programı, ideolojisi, söylemi, tüzüğü, örgütü ve kadroları ile köklü bir yenileşme sürecini başlatmak zorundadır. Birbiri ardından gelen seçim yenilgileri, metropol kentlerin çalışan kesimlerinin bile partimize güvenmekte zorluk çektiğini göstermiştir. Bunalımın çözümü değişim ve yeniliktir; partimizin çağdaş bir sosyal demokrat parti olmasıdır.

Demokratik sosyalizm, evrensel ilkeleri Sosyalist Enternasyonal'in metinlerinde ve üye partilerin uygulamalarında yaşama geçen bir fikir hareketidir. Partimizin öncelikle, programını bu doğrultuda yeniden yazması gerekmektedir. Dünyanın ve Türkiye'nin gelmiş olduğu noktada, sosyal demokrasi öncesi ideolojik anlayışların temizlenmesi nesnel bir zorunluluktur.

Seçim sonuçları, seçimde SHP'nin sosyal demokratlaşma ve partileşme sürecini tamamladığı kanısının olduğuna işaret etmektedir. Yenilginin nedeni olarak gösterilen belediyelerdeki başarısızlık ya da parti içi hizipleşme, bu gerçeğin somut siyasi pratiğe yansımalarından ibarettir.

Partimiz ideolojik yönden kendisini yenileyememiş, ideolojik netlik ve tutarlılık sağlanamamıştır. Hala 1970'lerin, hatta daha öncelerin siyasi kavramları ve kavga üslubu egemendir. Tepkiseldir. Bürokratik seçkinliğin damgasını taşımaktadır. Sivil toplumcu değildir. Bu nedenle, yüzü gelecek yerine, geçmişe dönük bir parti görüntüsü vermektedir. Halbuki, Türkiye'nin nüfusu gençtir; bu genç ve dinamik insanlar geçmişe değil geleceğe bakmaktadırlar. SHP sosyal demokrasi öncesi anlayışların böylesine egemen olduğu bir ideoloji ve söylem ile genç kentsel kesimlerle yaratıcı bir diyaloga giremez, girememektedir.

Partimizin programı seçmenin güncel yaşamından kopuktur. İktidara geldiği takdirde hangi reformları gerçekleştireceği yeterince açıklığa kavuşmamış, program somut politikalara dönüştürülemediği. Reformları açıklayan kitapçıklar kamuoyunun ilgisini çekecek biçimde sunulamamıştır.

Partimizin vizyonu dünyada, Doğu Avrupa'da ve Türkiye'de son yıllarda yaşanan büyük değişime duyarsız kalmıştır. Her yerde tabular birbiri ardına yıkılırken parti kendi tabularını sorgulama ihtiyacı duymamış, böylece çok önemli bir kendini yenileme fırsatını kaçırmıştır.

Partinin bazı yöneticileri, popülizmle sosyal demokrasiyi ayırt etmekte zorluk çekiyor. Evrensel sosyal demokrasi ilkelerinin yaşama geçirilmesi yerine, soyut bir "halkçılık" kavramı ardına sığınılıyor. Slogancılık yapılıyor. Nitekim, DYP aynı popülist sloganları kolayca sahiplenmiş ve başarı ile kullanmıştır. Bu olay partideki kavram kargaşasını göstermesi açısından çok ilginçtir: Bazıları popülist slogan kullanınca DYP'yi sosyal demokrat (!) ilan etmiştir.

SHP'nin kadrolaşması çapın gerisinde kalmıştır. Türkiye toplumunun dinamik, toplumsal değişime duyarlı, yaratıcı ve üretken kesimleri ile yapıcı bir iletişim kurulamamış, bu insanlar partiye çekilememiştir. Sivil toplum örgütleri ile, özellikle de sendikalarla ilişkiler ihmal edilmiş, işçi sınıfı hareketi ile organik bağlantıya girmekte tereddütlü davranılmıştır.

Partimizin liderlik ve yönetim sorunları bir türlü çözülememiştir. Kişilere bağlı hizipçilik anlayışları aşılamamıştır. Yerel yönetimlerin büyük çoğunluğu örgüt denetiminden kurtulmak için örgüt üstünde hakimiyet kurmayı denemişlerdir. Toparlayıcı ve bütünleştirici bir yaklaşım, ne yukarıdan aşağıya ne de aşağıdan yukarıya doğru gerçekleştirilememiştir.

Partimizin Ecevit ve DSP saplantısı bir türlü giderilememiştir. Sürekli birleşme çağrıları seçmeni ve kamuoyunu gereksiz yere şaşırtmış. Ecevit'in gerçek kimliğinin ortaya çıkmasını engellemiştir. Üstelik, bütün uğraşlara rağmen birleşme sağlanamamıştır.

Partimizin Kürt sorununa yaklaşımı Sosyalist Enternasyonal'in ilkeleri temeline oturtulamamıştır. Önce Kürtçülük yaptıkları gerekçesiyle partiden ihraç edilen milletvekilleri sonra HEP'le birlikte geri alınmış, ama nedenleri kamuoyuna ve seçmene iyi anlatılamamıştır. Pek çok açıdan partimizin hala resmi görüşlerin etkisi altında kalmaktadır.

Neticede, partimiz Türkiye insanına yeni bir vizyon, yeni bir dünya görüşü, yeni bir toplum ideali getirememiştir Evrensel sosyal demokrasinin fikir ve uygulamadaki gücünü, reformcu özünü Türkiye'ye yansıtamamıştır.

Bütün bunlar, SHP'nin bugünkü bunalımını aşmak için köklü bir yenileşme sürecini başlatması zorunluluğunu göstermektedir. Eğer yenileşme yapılmazsa, SHP bir mum gibi eriyecektir. Koalisyonda inisiyatif tümüyle DYP'ye geçecek, SHP hükümette edilgen kalacak, iktidarda olmanın avantajlarını kullanamayacaktır. Çözüm partimizin A'dan Z'ye yenilenmesidir."

Aynı yıl yani 1992'de İsmail Cem ve Deniz Baykal "Yeni Sol" adıyla yayınlanan kitapta geçmişle hesaplaşmadan halkın güveninin kazanılamayacağı görüşü yer alıyordu. Cem ve Baykal; "Türkiye'nin sosyal demokrasisi, üzerinde yer aldığı tarihsel yenileştirici hareketin, yani bizzat kendisinin geçmişi ile hesaplaşmamıştır. Yanlışlarını sorgulayamamıştır. Sorgulayamadığı geçmişi bu defa aşırı şekilde yüceltmiş tabulaştırmıştır. Hal böyle olunca geçmişin değer yargılarında geçmiş, saatin akrep ve yelkovanında takılıp kalmıştır.

Örneğin İstiklal Mahkemeleriyle, Yassı Ada duruşmalarıyla hesaplaşmamış bir sol nasıl demokrat olabilir?

Kendi kaynağındaki akımların takriri sükunuyla, işçi örgütlenmesini, söz ve düşünce özgürlüğünü yasaklamışsa ve bu uygulamalarla tarih önünde ciddi bir hesaplaşma yapılmamışsa ne olur?

Geçmişle hesaplaşmaktan korkan siyasetlerin ortak zaafı geleceği dünde aramalarıdır. Çünkü hesaplaşılmayan geçmiş kutsallaştırılır. Ardından eski reçetelerin zaman ötesi bir geçerlik taşıdığı zannedilir. Sonra tozlu raflardan indirilmiş bu reçetelerle günümüz hastalıklarına şifa aranır. Giderek geçmişte kaldığı, eskidiği kendi ideolojisi doğrultusunda gelişemediği değişmediği izlenimi veren bir sosyal demokrasi modeli ortaya çıkar. Ve tabii ne yeterli güveni yaratır ne de yeterli oyu alabilir" diyerek "geleceği dünde aramanın" yanlışlığını vurguluyorlardı. Ancak bu doğru saptamalar uygulamaya yansımada kağıt üzerinde kaldı. 1995'deki SHP-CHP bütünleşmesinin de sosyal demokrasinin krizinin aşılmasına bir katkısı olmadı. Çünkü organik birleşmenin ötesine geçilerek birleşme protokolündeki hususların gereği yapılmadı.

Bütünleşme bildirgesinde; ideolojide, programda, örgütsel yapılanmada, siyaset üretiminde, kitlelerle iletişim kurmada "yenileşme" öngörülüyordu ve yeni örgütlenme anlayışı şöyle ifade

ediliyordu; "Parti içi demokrasi, kararlara katılım ve aşağıdan yukarıya yeni ve merkezietçi olmayan bir örgütlenme anlayışı etkin olarak yaşama geçirilecek..., parti içinde tüzük ve hukuk üstünlüğünün yansız ve kararlı bir biçimde uygulaması mutlaka saplanacaktır."

Maalesef birleşmeden sonra bu konular unutuldu ve yenilenme, yeniden yapılanma yine gerçekleşmedi. Üstelik de parti içi çoğulculuk ve eleştiri hakkı da baskı altına alınmaya başladı. Halka bir gelecek programı sunulmadığı ve sinerji yaratılmadığı için de CHP, 1999 seçimlerinde tarihinde ilk kez parlamento dışında kaldı.

1999 seçimlerinden sonra 22 Mayıs 1999'da yapılan olağanüstü kurultayda Genel Başkanlığa Altan Öymen geldi. Yeni yönetim bir çalışma programı hazırladı. Program; öncelikle niçin baraj altında kalındığının kapsamlı biçimde incelenmesini, örgütsel yapının ve üye kayıtlarının yenilenmesini ve de sosyal güvenlik, insan hakları, demokrasi, devlet yapısının değişmesi, yeni anayasa, özelleştirme, Kürt sorunu, vergi sistemi, hukuk - yargı reformu, tarım - hayvancılık, istihdam ve tahkim konularında görüşlerin netleştirilmesi için çalışma başlatılmasını öngörüyordu. Diğer yandan CHP'nin parlamento dışında kalma nedenlerini objektif olarak araştırmak üzere bir komisyon kurulmuştu. Ancak bir süre sonra bu komisyonun çalışmaları durdurulmuştu. Böylece, bir kez daha yenilgiyle yüzleşmek fırsatı kaçırılmıştı.

Bu dönem, Genel Başkanın partiyi Olağanüstü Kurultaya götürmesiyle son bulmuş ve yeniden Baykal dönemi başlamıştı.

Özet olarak; Türkiye'deki sosyal demokrat iddialı partiler belli süreçlerdeki iyi niyetli çabalara ve kısmi ilerlemelere rağmen ideolojik yönden kendilerini yenileyemedikleri için, sosyal demokrat kimlikte netlik sağlanamamıştır. 1970'li yılların kavramları, parti anlayışı ve seçkinci tavırlar aşılar çalışır kesimlerle ve sivil toplum örgütleriyle bütünlenilememiştir. Genç nüfusun geleceğe yönelik istemlerine yanıt veren ve onları heyecanlandıran "bir sosyal demokrat vizyon" ortaya konulamamıştır. Sosyal demokrasinin evrensel değerleri olan, özgürlük, eşitlik, dayanışma, demokrasi, barış gibi değerlere dayalı somut politikalar geliştirme konusuna yeteri kadar önem verilmemiştir. Onun yerine soyut "ilericilik" vb. kavramlara sığınılmış, projeler yerine sloganlar öne çıkarılmış, bu olumsuzluklara karşı çıkan partililer yönetimler tarafından dışlanmışlardır.

Oysa sosyal demokrat partiler güçlerini esas olarak ideolojilerinden ve onun biçimlendirdiği örgütlenme anlayışından alırlar. Bu nedenle,

Batı'daki partiler, "içerikli ideoloji ve program tartışmalarının, çoğulculuğun, katılımcılığın ve erdemli siyasetin simgesi" haline gelmişlerdir. Türkiye'de ise henüz bu işleyiş ve olgunluğa ulaşamamıştır.

Sosyal demokrat hareketin yıpranmasının önemli bir nedeni de özellikle 1989-1994 yılları arasındaki kimi skandallarla anılan yerel yönetim dönemi ile 1991-1995 yılları arasında DYP ile kurulan koalisyon dönemi oldu. Sosyal demokratlar bu dönemlerde yerel ve merkezi hükümette, alışılmış siyasi pratiklerin dışına çıkma başarısını gösteremediler. Koalisyon hükümeti döneminde hükümet protokolünün kesin öngörüsüne rağmen, ülke 12 Eylül rejiminden çıkarılamadı. Çalışan kesimlerin beklentileri karşılanamadı. Güneydoğu'deki "düşük yoğunluklu savaş" önlenemedi. İşsizlik ve yoksullukla mücadele alanında etkin sonuç alan projeler uygulanamadı. Kayırmacı siyaset anlayışının dışına çıkılarak yeni ve demokratik bir siyasi kültürün gelişmesine öncülük edilemedi. Cumhuriyetin değerlerine sahip çıkılırken Cumhuriyet'in demokratik niteliğinin evrensel ölçütlere uygun hale getirilmesi hedefi konusunda her zaman kararlılık gösterilmedi.

Partilerin iç işleyişlerinin demokratik saydam ve katılımcı hale getirilmesi yoluyla üyelerin ve halkın siyasete katılımına katkı sağlanamadı. Parti dışı örgütlülüklerle sağlıklı ve kalıcı ilişkiler geliştirilemedi. Oysa "sol, sosyal demokrat nitelikli bir siyasal hareketin gücü, kendi parti örgütlülüğünün gücüne bağlı olduğu kadar; kendi örgütlülüğünün, kendi dışındaki örgütlülükle kurabildiği ilişkinin gücüne bağlıdır. Nitekim ülkemizde köktendinci ve aşırı milliyetçi siyasal hareketlerin güçlenmesinde, bunların toplum içinde çeşitli konumlarda sağladıkları yaygın, etkili, dayanışmacı ve organik ilişkiler büyük bir rol oynamıştır."

Bu gerçeğin de görülmemesi ve CHP'nin sosyal demokrat bir çizgide toplumla bütünleşen bir üye ve program partisine dönüşmemesi, hem sola hem de ülkeye büyük zarar vermektedir.

Sonuç Yerine

Daha önce değindiğimiz gibi ülkemizde bazı siyasetçiler -bunların içersinde sol iddialı partilerin kimi yöneticileri de bulunuyor- sosyal demokrasiyi "gelişmiş batı ülkelerine özgü bir siyaset anlayışı" olarak tanımlıyor ve "bize uymayacağını" ileri sürüyorlar ve belli ölçüde etkili de olabiliyorlar. Oysa sosyal demokrasi de tıpkı demokrasi gibi evrenseldir. Sosyalist Enternasyonal'de farklı ülkelere ait partileri bir

araya getiren şey de sosyal demokrasinin evrensel değer ve hedefleridir. Özgürlük, eşitlik, dayanışmacı toplum, demokrasi ve barış anlayışıdır. Çalışan kesimlere öncelik verilmesidir. Adaletli ve barışçıl bir dünya özlemidir.

Hiç kuşkusuz sosyal demokrat partilerin her biri farklı geçmişlere ve farklı geleneklere sahip partilerdir. Aynı şekilde bu partilerin içinde doğdukları toplumun koşulları, sorunları, özellikleri ve öncelikleri farklıdır. Bu nedenle partilerin hedeflere ulaşmak için izleyecekleri yol ve eylemler de farklı olacaktır. Yani **“parti sayısı kadar farklı program”** olacaktır. Ancak bu partilerin ortak hedefleri **“ daha özgür, daha adaletli, daha eşit ve daha kaynaşmış toplumlar ve dünya yaratmaktır.”**

Türkiye sosyal demokrat hareketi bu anlayışa uygun davrandığı zamanlarda, halktan destek bulmuş ve etkili konuma gelmiştir. Ancak bu anlayış sürekli ve kalıcı hale gelebilmiş değil. Yaşanan bunalım da buradan kaynaklanıyor.

Bu nedenle krizin aşılması için sosyal demokrat hareketin kendi ideolojik kaynağına yönelmesi ve örgütlenmesini dünyaya bakışını, söylemini, tutumunu, parti anlayışını, çözüm önerilerini sosyal demokrat ideoloji doğrultusunda yenilemesi kaçınılmazdır.

Bu yenileşme aynı zamanda **“merkeziyetçi bürokratik devlet solculuğu”** geleneğinden arınmayı, cumhuriyetçi değerlerle birlikte özgürlüklere bir bütün olarak ayırım yapmaksızın sahip çıkılmasını, çalışan kesimlere öncelik tanınmasını, uluslararası işbirliğine ve dayanışmaya gereken önemin verilmesini gerektirmektedir.

Ülkemiz sosyal demokrasininin iktidar olabilmesi diğer ideolojilerden farklılığını belirgin hale getirmesine ve toplumun, ülkenin somut sorunlarına somut çözümler üretebilmesine bağlı olacaktır.